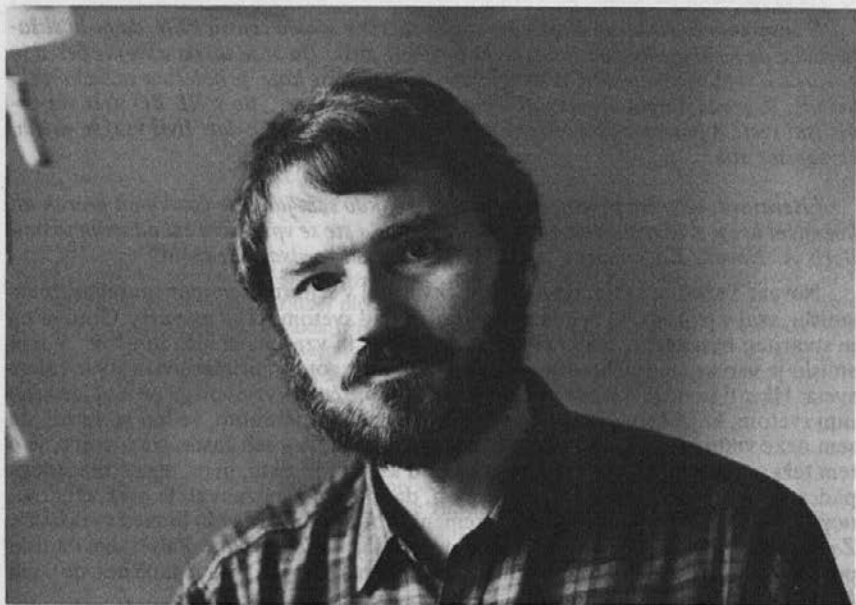

INTERVJU

Boris A. Novak

Moja domovina je slovenski jezik

Avtor fotografije: TIHOMIR PINTER

Pesnik, dramatik in prevajalec **Boris A. Novak** se je rodil leta 1953 v Beogradu, kjer je preživel otroštvo. V Ljubljani je diplomiral iz primerjalne književnosti in filozofije. Delal je kot dramaturg v Drami Slovenskega narodnega gledališča v Ljubljani, bil vrsto let urednik literarne revije za otroke *Kurirček*, leta 1987 je opravljal dolžnosti urednika *Nove revije*. Zdaj je svobodni književnik in od maja predsednik slovenskega centra PEN.

Novak je doslej objavil sedemnajst knjig, večinoma poezije, med njimi pesniško zbirko *Stihožitje* (1977), zbirko lirskih pesnitev *Hči spomina* (1981), pesnitev *1001 stih* (1977), zbirko sonetnih vencev *Kronanje* (1984). Lani je izšla dvojezična slovensko-angleška izdaja poezije *Vrtnar tišine*, letos pa pesmarica pesniških oblik *Oblike sveta*. Objavil je dramsko kroniko *Vojaki zgodovine* in poetično komedijo *Hiša iz kart* (1988). Boris A. Novak je priljubljen otroški pesnik, napisal je tudi več lutkovnih, radijskih in televizijskih iger za otroke. Prevaja moderno ameriško in francosko poezijo. Za imeniten prevod poezije Stéphana Mallarméja je lani prejel Sovretovo nagrado. Je tudi dobitnik nagrade Prešernovega sklada (1984) za poezijo.

S pesnikom Borisom A. Novakom sva se zaprla v sobico centra PEN, da ne bi slišala radia, da ne bi gledala barikad, da ne bi videla pušk. Da bi se skrila v svet iz besed in govorila o vrtnarjenju jezika. A so vojni toni vdirali v vse kote, je bolečina zaznamovala besede, je groza hotela premagati lepoto zvoka in oblik... Bo v NE BO vzet ves zemeljski svet? A pesem ni le molitev Bogu času, je tudi milost in dar: živiš vsaj še en dih, če zapíšeš stih.

Literatura: »Rečem pesem — in ne vem več, kdo sem jaz, / le človek ali prerok ali kozmični krog, / osupli otrok ali besedoroki bog?« ste se vprašali v eni od vaših pesmi, Boris A. Novak. Ko vrtnarite z besedami, ste pesnik, stvaritelj sveta?

Novak: Težko bi rekel, da je pesnik stvaritelj v tem tradicionalnem religioznem smislu, vsaj v tem smislu ne, da bi bil vzvišen nad svetom, ki ga ustvarja. Gotovo pa je stvaritelj besednega, jezikovnega sveta, sveta, ki vznikne iz nič in tišine. V tem smislu je ustvarjanje slehernega umetniškega dela gotovo primerljivo s stvarjenjem sveta. Hkrati poudarjam, da se pri tem procesu ne čutim vzvišenega ne nad jezikovnim svetom, ki ga ustvarjam, ne nad stvarnim svetom, obratno, vedno se mi zdi, da sem neke vrste medij in da sem v službi jezika sveta. A v teh časih, sredi vojne, je o tem težko govoriti, ko smo vsi pretreseni od krvi, ki je tekla, in od tega strahotnega padca v zgodovino, za katero smo verjeli, da jo bomo spoznavali le prek zgodovinske pisane knjige. Zdaj je nenadoma spremenjen odnos med besedo in med svetom... Z osuplostjo gledam knjigo, ki mi je pravkar izšla, *Oblike sveta*, v kateri sem napisal pesmi v sedemdesetih klasičnih oblikah, in se sprašujem, kakšna je moč besede v teh časih.

Literatura: Ste v teh vojnih časih napisali kakšno pesem ali ste ves čas pisali besede v desetine pisem in izjav in jih govorili po telefonu članom PEN-a širom sveta?

Novak: Poskušal sem napisati kakšno pesem. A je ta stopnja emocionalne napetosti, krča, v katerem se zdaj nahajam, tako visoka, da o tem, kar tako intenzivno čutim, trenutno ne morem zapisati ničesar. Gotovo pa bo prej ali slej tudi ta izkušnja prišla do besede...

Literatura: ... in bo temno...

Novak: Pravkar sem končal zbirko, ki ima naslov *Stihija* in evocira dvojnost *stih* in *stihije*. V naslovni pesmi te zbirke, ki je napisana v formi male balade, kakršno je pisal npr. François Villon, je tudi stih iz *stihije lužim stihe*, ki predstavlja moje videnje položaja poezije v tem času. Poezija je usodno zvezana s temi časi groze in predstavlja neke vrste kristalizirano bolečino ob soočenju s to stihijo.

Literatura: *Kdaj pa ste napisali to pesem? Zaslišali te temne tone? Poznamo vas vendar kot himničnega pesnika, ki piše ode življenju, svetlobi, tišini, belini...*

Novak: Že pred časim sem opazil, da se mi je ta himničnost odnosa do sveta bistveno spremenila. Svoj sedanji odnos do sveta lahko opredelim kot baladnega. V tej zadnji zbirki je veliko balad. Naj preberem naslovno pesem, ker je neke vrste napoved vojne in groze, ki jo zdaj doživljamo. Napisana je bila pred dvema mesecema. (Novak bere jasno, razločno. Samo on zmore svojo pesem zapeti v takem tonu. Rečem: »Vi bi morali izdajati pesmi ne le v knjigah, temveč tudi na kasetah!« Novakova poezija je vedno tudi glasba, čeprav zdaj izgovarja črne besede, ki se iz naslovne pesmi selijo v mojo dušo kot ujede v drobovje mrliča... Kot skalpel reže Novakov glas:

Boris A. Novak

Stihija

(mala balada)

Nemo čakajo ujede.
Ogenj liže prašne knjige,
rjuhe, plišaste medvede.
Voda briše vse velike
črke, vejice in pike.
Svet je na tem, da izgine,
jaz pa várujem oblike,
da usoda ne utihne.

Komu mar? Kakšen nič, besede!
Slišim strašne smrtne krike,
čas neustavljive zmede
ruši večne spomenike,
jaz pa iščem zvočne stike,
tipam, pilim rob tišine,
iz stihije lužim stihe,
da usoda ne utihne.

Preden se nebo sesede
in pokoplje vse dotike
in ljubezenske obrede
in bližine in razlike,
naj v praspomin oblike
vrežem ritem bolečine,
kri, ki polje skozi stihe,
da usoda ne utihne.

Komu mar? Kakšen nič, oblike!
Toda glasba stiha, sine,
bolje hrani stare slike,
da usoda ne utihne.

Literatura: Ste pred dvema mesecema že »videli« podobo današnjega časa?

Novak: Človek, žal, razume šele za nazaj. Prvi tovrstni izrazito temni toni, ki pa so bili še vpeti v himnično vizijo sveta, ki je slonela na popolni veri v celovitost sveta, so se začeli pojavljati že zelo zgodaj. Recimo v pesmi *Zima* (napisal sem jo leta 1980), ki temelji na nenehnem ponavljanju besede belo, belina pa se že pojavlja kot izrazita metafora ne le lepote, temveč tudi smrti. Po drugi strani se pojavljajo motivi nasilja v določenih spevih iz pesnitve *1001 stih*. Značilen spev za družbeno nasilje nad posameznikom je *Ali baba in štirideset razbojnikov*, kjer se refren glasi *Štirideset razbojnikov mi krade svet*, na koncu pa ga z močjo pesniške besede obrnem v *Štiridesetim razbojnikom kradem svoj svet*.

Literatura: ... Svoj svet iz besed!

(In se naenkrat spomnim, da je Novak to pesem bral na enem protestnih večerov v času afere Janša, Borštnar, Tasić, Zavrl, ki ga je pripravila Nova revija v prostorih Društva slovenskih pisateljev. Skozi možgane mi gre zgodba iz ozadja te pesmi. Zgodba o Borisovem služenju vojske in tiraniji oficirjev... In se spomnim, da je jugoslovanska armada hotela te dni uresničiti scenarij, zapisan na tistem dokumentu, zaradi katerega je današnji obrambni minister Republike Slovenije Janez Janša sedel v zaporu... In mi oživijo takratna podoba... In rečem: Stop! Tu sem zato, ker Novak snuje prelep svet iz besed in ne zaradi vojske. Pogledam pesnika in ponovim: *Svoj svet iz besed!*)

Novak: Še o temnih tonih... V sonetnem vencu *Kronanje*, ki najbrž predstavlja najbolj zahtevno pesniško besedilo, kar sem jih kdaj napisal, so tudi izrazito temni toni. Vpeti so v mojo hvalnico rojstvu otroka. V tej pesmi se zavedam razpadanja sveta in predvsem nevarnosti, ki jo predstavlja nasilje človeške družbe za otroke. Naj preberem soneta, ki artikularata to napetost, ta strašni konflikt med grožnjo nasilja in med zaščito pred njim. Prepričan sem, da so prav otroci tisti, ki peljejo svet naprej. Oni so tista energija v našem življenju, ena redkih, ki je sposobna ustaviti nasilje. Ko se že pogovarjava o aktualnih temah, naj izrazim upanje, da je skrb staršev za otroke, ki izgubljajo svoja edina življenja, tisto čustvo in tista bolečina, ki je sposobna preseči nasilje ideologij.

(Spet se zasliši Novakov zvonki glas, njegove jasne besede in ti temni toni...)

Boris A. Novak

9

Kronanje

Tesnoba se odpira kot zavesa.
Ta stih je prednevihtni hip tišine,
Ki zbira svet, razpadel na črepinje,
Bežim od groze z divjim ritmom plesa.

Skrivnostni čas se dviga kot cipresa
Nad nezasutim grobom zgodovine;
In čez nebo, kot mora iz davnine,
Drvi privid ognjenega kolesa.

Glej, doga z gobcem iz krvave sline!
 Ko stih postaja strah in jutro tlenje
 In mesto stolp iz stekla in stekline,

Otrok rešuje prostor za strmenje.
 Otrok je praznik, rojstvo iz praznine.
 Otrok je krona. Kronam te, življenje.

Literatura: *Saj to so preroške besede! Kot da ste z njimi porušili svojo definicijo, da je poezija otroštvo sveta. Otrok se čudi in strmi, prerok pa vidi...*

Novak: Vsak pesnik mora biti nujno otrok! Obstaja globinska in prvinska vez med otroškim doživljanjem in pesniškim načinom videnja sveta. Je v zmožnosti izreči svet na zmeraj znova svež in presenetljiv način. Ta vez veže pesnike z otroštvom in z otroško zmožnostjo, da prek igre, in tudi prek igre besed, spoznavajo svet. Igre z besedami nikakor niso neka postranska, nepomembna zmožnost jezika, temveč tista zmožnost, ki omogoča vpogled v globlje zakonitosti sveta. Zato sem bil že od nekdanj intenzivno usmerjen v odkrivanje zvočnosti jezika, ki ni nikoli zgolj zunanji okras, temveč tista dimenzija, prek katere poezija na način glasbe prodre globlje do srca sveta, kakor to uspe vsakdanji govornici ali pa znanstvenemu govoru. Temeljno geslo moje poetike, ki ga nenehno ponavljam, se glasi: naj pomen besede zveni in zven pomeni. Tega nikakor ni razumeti le v smislu prijetnega zvončkanja, saj ritem in rime podelijo poeziji izjemno emocionalno napetost. Moje ukvarjanje s pesniškimi oblikami ni zgolj akademsko ali neobvezno, temveč je sad mojega osnovnega spoznanja, da so v teh oblikah skrite šifre za osnovna človekova eksistencialna in čustvena stanja ter stanja sveta. Tisto, kar se da povedati z ritmom balade, je neizrekljivo z drugimi ritmi in pesniškimi oblikami, in obratno. V teh oblikah, kakor so se izoblikovale pri različnih narodih, leži zakladnica ne le lepote, temveč tudi duše in srca, zakladnica modrosti o tem, kako se določena človeška čustva izražajo.

Literatura: *V Stihiji pojete, da svetu grozi, da izgine. V Kronanju govorite o svetu, ki je razpadel na črepinje, o nezasutem grobu zgodovine... Svet poka in pesnik Novak ni več očaran z njegovo celovitostjo... Ali pa, kljub vsemu?*

Novak: Še zmeraj sem prepričan, da svet predstavlja izvorno celoto. Vse, kar sem pisal doslej, je bila vera v to celoto. Pisal sem dolge pesnitve, v katerih sem se hotel te krožne narave sveta, kozmosa dotakniti že skozi samo pesniško obliko. Zavedam pa se, da je usoda moje poezije odvisna od tega, ali se bo izkazalo, da je ta vera utemeljena v samem srcu sveta ali ne. Če od te moje poezije, ki upesnjuje celoto sveta, ostane ena sama pesem, potrjena v času kot močna pesem, potem je celota sveta dokazana, čeprav na način odsotnosti in izgube.

Res je, da se mi danes celota sveta kaže na zelo boleč način. Tisto, kar se mi je prej kazalo kot gladka krogla, se mi zdaj kaže kot mreža paradoksov in protislovij, ki so zame skrajno boleča. Še vedno skušam upesniti celoto sveta, zdaj seveda na neprimerno temnejši način.

Literatura: *Morda pa ste celoto doživeli šele sedaj, ko ste spoznali tudi temno plat sveta? Saj ni dneva brez noči, ni svetlobe brez teme... Otrok hoče ujeti sonce, modri prerok pa z distance do sveta vidi noč kot enakovredno prvino...*

Novak: Bojim se takih besed, kot so prerok ali modrec... Čutim pa, da sem zunaj, na robu družbe, in to pozicijo občutim kot svoj naravni položaj, ki mi omogoča pisati in biti kritičen do vsega, kar se dogaja.

Literatura: *Zdi se mi, da je možnost za svobodo že tako samo na tem robu.*

Novak: Zaradi tega se načelno izogibam kakršnikoli taki vpetosti v institucije, ki bi me postavile v središče. Bojim se, da postanejo ljudje, ki so v središču, prej ali slej zaslepljeni za temno dejstvo, da je to središče prazno. In da mora biti prazno, zato da bi se svet vrtel okoli tega središča. Zaradi tega ne maram stopiti v sredino in raje z roba z bolečino gledam svet. Saj sveta ni mogoče videti drugače kakor skozi bolečino. Če je kje ta čudna in čudežna beseda ljubezen, od katere smo v tem času vojne tako daleč, potem je v bližini te bolečine.

Literatura: *Vas ni nikoli zamikalo, da bi delali zgodovino, kot jo zadnja leta delajo naši prijatelji (Nova revija)?*

Novak: V ta družbena dogajanja se vključujem samo takrat, ko se mi zdi, da je določena družbena skupnost, določena kulturna vrednota, ki je zame bistvena, ogrožena. Zato sem se v teh dneh tudi maksimalno angažiral kot predsednik PEN, obveščal sem svetovno javnost in izkoriščal pisateljske vezi, ki jih imamo po svetu, za razširjanje informacij o tem, kar se v Sloveniji dogaja. Hkrati se mi je zdelo potrebno napisati tudi nekaj humanitarnih izjav, kot je ta, da nismo v vojni z nobenim narodom, ampak samo z jugoslovansko vojaško hunto, kot je sožalje staršem padlih vojakov, ne glede na uniformo, v kateri so se borili, in kot je izjava, naj bo vsak Slovenec osebno odgovoren za svojega soseda druge narodnosti. Na ta izrazito dvojni način doživljam svojo vlogo predsednika PEN in svojo pisateljsko vlogo. Ta napetost in razpetost je boleča in to bolečino danes občuti sleherni človek, če je le količkaj občutljiv. Je potreba po tem, da se zaščitimo pred vojaško agresijo, in je groza zaradi uporabe orožja in groza zaradi vseh teh nepotrebnih, tragičnih smrti, ne glede na zastavo, pod katero so žrtve padle. In je groza, da se zdaj rušijo mnoge človeške vezi.

Literatura: *Ste se, Boris A. Novak, kdaj čutili pripadni svoji generaciji, ste se kdaj identificirali tudi socialno?*

Novak: Naša generacija ni bila nikoli militantno postavljena nasproti starejšim ali mlajšim rodovom. Naša generacija, v kateri je vrsta zelo dobrih ustvarjalcev, je vstopila v literarni svet že po času militantnih avantgardističnih poetik in estetik. Začenjal se je že čas postmodernizma, za katerega sta značilni uporaba različnih postopkov in koeksistenca različnih slogov pisanja, tudi historičnih. Zato nikoli nismo čutili potrebe po tem, da bi se organizirali kot falanga in osvajali okope kulturnih institucij. Pač pa sem bil tesno povezan s skupino svojih literarnih vrstnikov (predvsem Milanom Klečem, Igorjem Likarjem in Juretom Perovškom, pozneje tudi Vladimirjem Memonom, Vladimirjem Kavčičem in še mnogimi drugimi), s katerimi smo formirali literarno skupino *Nomenklatura*. To je bilo tudi ime skupine, ki sva jo leta 1973 ustanovila s komponistom Borom Turelom in v kateri so delovali mnogi ustvarjalci, od gledališčnikov do plesalk in likovnikov. Naš namen je bil delovati v trikotniku med glasbo, poezijo in gledališčem. Najprej sva z Borom Turelom raziskovala odnos med glasbo in poezijo, odkrivala pesniški tekst kot glasbeno strukturo. Turel je prinesel v našo skupino inovativne eksperimentalne glasbene postopke in to raziskovanje smo razširili v gledališki prostor. Z besedo, ki je danes preveč uporabljena in izrabljena, bi lahko rekli, da je šlo za multimedialne oz. intermedialne gledališke projekte.

Literatura: In kako se je iztekla zgodba, imenovana Nomenklatura?

Novak: Kot se take zgodbe ponavadi iztečejo. Nekaj časa smo intenzivno skupaj delali in skupaj živeli, saj je bil to pravzaprav način življenja, potem pa so se naše poetike do te mere ločile, da zdaj še prijateljujemo in sodelujemo, a ne več v okviru iste skupine, ampak v različnih projektih. *Nomenklatura* se je kot avantgardistični umetniški projekt izpela in zdaj delujemo na drugih nivojih.

Literatura: Iz tistega časa potemtakem izhajata vaše zanimanje za gledališče in vaše nekajletno dramaturško poklicno delovanje?

Novak: Ja. Takrat so se začeli moji prvi živi stiki z gledališčem... Celotno to obdobje mi je v izredno lepem, živem spominu. Naš takratni način življenja je bil izredno harmoničen in taki so bili tudi nekateri takratni projekti. Najbolj estetski je bil gledališki projekt *Spati v barvi*, ki smo ga leta 1975 uprizorili v Mali drami. Moje kratke pesmi, pesniške *Definicije*, so bile besedno ogrodje, vse druge dimenzije pa so bile enako pomembne. Tako da ne morem reči, da sem bil avtor predstave, bil sem samo eden izmed avtorjev. Najbolj radikalen je bil projekt *Manifest tišine*, ki smo ga leta 1976 uprizorili v Eksperimentalnem gledališču *Pekarna*.

Literatura: Vaša skupina je sicer razpadla, v poeziji Borisa A. Novaka je ostala glasba, sta pomembna zven in ritem, so ostale barve... In so ostali spomini na izkušnje...

Novak: Bile so to zelo bistvene izkušnje, ki se potem po spirali prenašajo do današnjih dni. Da, poezijo res gradimo na zvočnosti, in pravijo, da moje pesmi temeljijo na vizualnih metaforah. In spomini... Morda je moj duševni stroj tak, da imam vedno občutek, da so se vse lepe stvari zgodile v preteklosti. Tak odnos imam tudi do otroštva, ki sem ga preživel v Beogradu. To obdobje je zame bistveno. Zdaj ga poudarjam tudi zaradi političnih razlogov; ljudem hočem povedati, da je mogoče lepo živeti tudi med ljudmi, ki jih imamo danes za sovražnike.

Literatura: In kakšno je bilo to otroštvo v Beogradu?

Novak: Bilo je tako pravljično, da je bila preselitev iz Beograda zame, petnajstletnika, strahotno travmatična. Komaj sem se pobral iz stiske, ki sem jo doživljal kot naravno katastrofo. Rešila me je poezija.

Z grozo prebiram Novakovo *Prvo pesem*:

Boris A. Novak

Prva pesem

Zaklenil sem se v kopalnico,
napolnil banjo z vročo, vrelo vodo,
se slekel in se zleknil v svobodo,
v svojo vročo, vrelo klavnico.

Oblaki pare. Komaj najdem milo.
Zalučam ga v zid. Natipam britev.
V zadnjem hipu čudna odločitev
za nedoločen čas odloži rezilo:

da bom napisal pesem. Ker sem lačen besed. O grozi. Milosti. Odsevu na vodi. O tem strašnem, lepem dnevu, ko sem vstal iz smrti. Moker. Nag. Drugačen.

Drug človek gleda vame iz zrcala.
Za nedoločen čas, ki traja: hvala.

Do Beograda imam še zmeraj nostalgichen odnos. Velikokrat sem hodil tja, na obiske k sorodnikom in prijateljem. Večkrat se nisem oglasil nikomur in se raje sprehodil po ulicah svojega otroštva. Ker me nihče ni pričakoval, me tudi nihče ni prepoznal. Hodil sem kot duh po ulicah, kjer sem nabijal nogomet in se igral. Uedel sem se na ograjo in vpiljal pogled na hišo, v kateri sem odraščal, na velik, prekrasen vrt... Vedno sem šel otipat opeko na zidu, prek katerega sem lezel; točno sem vedel, katere opeke so trdne in katere ne. Leta in leta po mojem odhodu je bila v zidu nevarna opeka, ki sem jo vedno znova našel na starem mestu in jo otipaval... Najbrž je prav ta odnos do otroštva povzročil, da sem bil vedno naravnani v preteklost in se nenehno ukvarjal z njo. Skušal sem reševati drobce svojih doživetij od pozabe. Zgradil sem si mnemotehnično sposobnost za izredno natančne spomine iz otroštva. Naslov moje druge pesniške zbirke *Hči spomina* je povezan z mojim temeljnim doživljanjem odnosa med spominom in med poezijo. Po starogrški mitologiji so bile muze hčerke boga Zeusa in boginje spomina Mnemozine, in tudi sam doživljam poezijo na podoben način: spomin je mati poezije.

Literatura: Ta spomin danes barvajo sivozeleni toni tankov in vojaških uniform...

Novak: Počutim se, kot bi se drugič in dokončno odselil iz Beograda. Zelo intenzivno doživljam Rilkejevo misel, da so vse domovine prazne in da vsi živimo v tujini.

Literatura: No, domovino najbrž imate?

Novak: Moja domovina je slovenski jezik. V tem jeziku sem doma. Najbrž pa sem ga drugače doživljal kot ga večina Slovencev, ki ga samoumevno uporabljajo od rojstva naprej. Moja starša sta Slovenca, doma smo se pogovarjali slovensko, vendar pa sem v trenutku, ko sem se odločil za pisanje poezije, imel hromeč občutek nemoči, saj moje obvladanje slovenščine, ki sem jo prinesel iz Beograda, še zdaleč ni zadoščalo za pisanje. Ta občutek nemoči, nemoči in tujstva, je bil strašen. Predstavlja eno mojih temeljnih, ne le literarnih, ampak eksistencialnih doživetij. Obsesija z zvočnostjo jezika, iskanje, tipanje besed, raziskava jezika — vse to je v zvezi s to nemočjo, s tem občutkom tujstva, ki sem ga doživljal v mladosti, na začetku svojega pisanja. Morda prav ta izkušnja predstavlja stalno spremljevalko in skrito resnico odnosa med literaturo in med svetom. Zato je ta izkušnja zame izjemno pomembna. Ravno zaradi občutka, da slovenščine ne obvladam, da nisem gospodar jezika, da sem tujec, sem jeziku prisluhnil na bolj pozoren način kot mu ljudje, ki ga avtomatično uporabljajo.

Literatura: Vas je ta odnos do jezika zaznamoval tudi pri študiju tujih jezikov, saj ste znani kot izboren prevajalec?

Novak: Prehod iz srbohrvaščine v slovenščino je bil zame eksistencialno pomemben. Kakor bi samemu sebi operiral in transplantiral celotno telo. Intenzivno sem doživel, kako vsak jezik kaže in osvetljuje svet na svoj in samosvoj način. Vsak jezik ima svojo gostoto, svojo resnico. Kar se da povedati v enem jeziku, tega se ne da povedati na povsem enak način v drugem. Ta temeljna izkušnja se mi je potrjevala tudi v drugih jezikih, in mi je prav zato prevajanje poezije tak izziv. Zase imam predstavo o jeziku kot organizmu; kot da je jezik telo in nekateri jeziki imajo močno glavo, drugi imajo veliko srce, velik želodec, močne roke, noge... Zato obstajajo težave, ko skušaš jezik, ki ima veliko glavo, prevajati v jezik z velikim srcem. A vsi jeziki imajo vse organe in v vsakem jeziku so prisotne vse eksistencialne dimenzije.

Literatura: Kakšen jezik je slovenščina? Jezik srca?

Novak: Gotovo je slovenski jezik jezik srca; je zelo nežen, zelo gibčen jezik, jezik, ki omogoča izjemno ritmično raznovrstnost in upesnjevanje izrednih odtenkov čustvenih stanj. Jezik, ki na poseben, enkrat, čudežen način kaže in upesnjuje svet.

Literatura: Kako lepo govorite o slovenskem jeziku! Ste potemtakem srečni, da je vaša domovina prav ta jezik?

Novak: Gotovo! Pripadam slovenskemu jeziku in z veseljem sem njegov vrtnar. Z vso ljubeznijo. Poudarjam pa, da gre za pripadnost jeziku; ne bi rad zapadel ideji nacije in, kljub sili razmer, nočem prisegati nanjo niti na idejo države. Domovina poezije je drugače, in hvala bogu, da je tako.

Pesnika Borisa A. Novaka je v začetku julija 1991 spraševala Manca Košir

3. Pojem romana je simboličen pojem, ki spaja v sebi različne oblike literarnih form in oblik. Roman je relativna in s tem spremljiva forma, njegova prava stalnica je vsebinska sfera zakladov. Ta je v romanu brež meja, snuga, vrednot, ki niso nič manj stalna od episkega sveta, zato je tudi bolj prav literarni, ki je totaliteto pravih stvari ne le epe, ampak tudi romani, kot pa Lukrecij, ki je totaliteto pravih stvari omejeval na eno stvaritev in se s tem omejeval na eno stvaritev in se s tem omejeval na eno stvaritev.